

Posudek na diplomovou práci Bc. et Bc. Jaromíra Dvořáka

Nedogmatický marxismus 50. a 60. let v Československu

(Karel Kosík a Milan Machovec)

Práce je strukturovaná s úmyslem zasadit vývoj myšlení Karla Kosíka a Milana Machovce do dobových historických souvislostí, z nichž budou patrné motivace a otázky, jež vedly k proměnám důrazů v díle obou těchto filosofů. Celkový přístup předkladatele k této historické látce se nese v duchu současných historiků, kteří mají diferencovaný pohled na období minulého režimu a zkoumají momenty a procesy, jež byly uzavřené pro historiky přijímající jednorozměrnou koncepci „totalitního“ charakteru minulého režimu. Autor k fenoménu marxismu v minulém režimu přistupuje zkoumavě a chce se vyhnout zplošťujícím a příliš rychlým soudům o tomto myšlení, které se objevovalo v českém veřejném prostoru posledních třiceti let.

Nicméně ne vždy se mu to daří. Vychází zde především z prací Karla Kaplana a z knihy Michala Kopečka *Hledání ztraceného smyslu. Revoluce: počátky marxistického revizionismu ve střední Evropě 1953-1960*, která je dosud v zásadě jedinou knihou, jež zpracovává téma marxistického myšlení padesátých let tímto diferencovaným způsobem. Práce však stojí především na původních pramenných zdrojích, jímž byl Filosofický časopis a Literární noviny z dotčeného období. Zde vyzdvihují, že předkladatel prozkoumal rozsáhlý materiál, který byl dosud zpracován jen částečně nebo vůbec ne. Samotné téma, jímž je myšlení Karla Kosíka a Milana Machovce v padesátých a šedesátých letech je stále nedostatečně probádané, zvláště co se týká padesátých let, jež obecně patří k nejméně prozkoumaným kapitolám moderní české kulturní historie.

V první části věnované společenským a politickým souvislostem tématu se občas objevují určité rozpory, např. na jedné straně autor v návaznosti na Kaplana tvrdí, že dělnictvo přestalo věřit v legitimizační strategii („víru ve šťastné zítřky“) definitivně při měnové reformě (s.19), jinde však v návaznosti na Kopečka píše, že tato delegitimizace režimu proběhla až v sedmdesátých letech (s. 23). Projevuje se zde závislost na knize, z níž autor právě čerpal, aniž si dostatečně uvědomil jejich odlišné interpretační rámce. Otázka legitimizačních strategií minulého režimu je stále otevřená. Michal Pullmann ve své knize dokládá, že i pozdní socialismus měl svou relativně účinnou legitimizaci, jež nespočívala v obsahu ideologického sdělení, nýbrž v performativitě (možnost žít své sny mimo politiku). Osobně považuji za velmi zdařilou legitimizaci tehdejšího režimu filmy typu „Na samotě u lesa“ (rež. Zdeněk Svěrák) s jeho depolitizovaným chalupářstvím s humanistickým poselstvím. Autor občas vytváří jakousi směs dvou interpretačních přístupů k minulému režimu: přístup, podle něhož KSČ ovládala společnost násilně a většina společnosti jej nepovažovala za legitimní (totalitní koncepce) a přístup tzv. historického revizionismu (Pullmann, Kopeček, etc.), podle něhož tu byly poměrně účinné legitimizační strategie a většina společnosti minulý režim nepovažovala

za nelegitimní (v prosinci 1989 jen čtyři procenta společnosti souhlasilo s tím, že má nastat návrat ke kapitalismu).

Na s. 29 se staví poválečná československá cesta do protikladu se „sovětským radikalismem“. To by znamenalo, že Gottwald a vedení KSČ jednalo v nesouladu s Moskvou. Jak známo, prezident Beneš prohlašoval, že kdyby se českoslovenští komunisté „utrhlí ze řetězu“, zavolá Stalinovi, aby je zkontroloval. Převažují indicie, že demokratická cesta k socialismu byla strategií připravenou v Moskvě, kde za války působil Gottwald, Nejedlý a další pozdější představitelé československé cesty k socialismu. Sám autor tuto možnost naznačuje na s. 32. Mezi českými teoretiky a politiky, kteří promýšleli spojení národně demokratické a socialistické tradice chybí zásadní postava Bohumíra Šmerala (ad s. 32).

Historik Jan Tesař ukazuje, že už v této době se zrodila myšlenka spojení socialismu a demokracie, která se později rozvinula v pražském jaru 1968. Tato poválečná koncepce demokraticky chápaného socialismu jistě ovlivnila myšlenkový vývoj obou zkoumaných myslitelů. Autor by s touto návazností mohl napříště pracovat. První část má vytvořit pozadí pro výklad vývoje Kosíkova a Machovcova myšlení, a proto na tuto přehlédnutí, nedomyšlenosti a občasně rozporné pouze upozorňuji a nehodnotím je jako zásadní problém práce.

V ústředních kapitolách oceňuji objevnou práci s původními zdroji. Předkladatel uvádí články od Kosíka a Machovce z padesátých let, které jsou dnes zapomenuté. Autor jako hlavní téma de facto zpracoval myslitelský vývoj Kosíka a Machovce v padesátých letech na základě zkoumání jejich tehdejších publikací a diskusí. Pokud mi je známo, současní badatelé se zabývají Kosíkem šedesátých let a jeho dalším vývojem, ale zatím nikdo důkladně nezpracoval Kosíkovu a také Machovcovu činnost v padesátých letech včetně jejich vzájemných polemik. Na tomto poli Jaromír Dvořák udělal jeden z prvních kroků, který by mohl dál pokračovat v jeho budoucím bádání.

V Závěru autor předkládá přehledným způsobem srovnání obou myslitelů. Hlavním poznatkem jeho zkoumání je, že i v minulém režimu se marxismus živě vyvíjel a že je třeba odlišit marxismus plnicí ideologickou funkcí v podobě marxismu-leninismu a filosofický marxismus představovaný zde Kosíkem a Machovcem. Je to téma, které ve své úplnosti dosud čeká na zpracování.

Závěrečná práce splňuje podmínky kladené na závěrečné práce v příslušném oboru.